geestesstreving is, onderscheiden van de religie, speelt zij, gelijk we aangetoond hebben, meermalen de rol (dit is het juiste woord) van de religie, en wordt het vernuftspel van het verstand een diep-ernstige daad van het hart, waardoor de gang der menschheid wordt bepaald en de gedaante der menschheid wordt veranderd.

Vooral in onzen tijd van ontwakend intellectualisme en van gemakkelijke populariseering der geestesbeschaving dient de filosofie bij velen als „Ersatz" der religie.

De heerschende koningen der wijsbegeerte zijn uitgestorven, maar het getal vrienden en beoefenaars van de wijsbegeerte groeit bij den dag.

Indien thans een Napoleon der gedachte kon opstaan, zou hij de velden des geestes wit vinden om te oogsten.

Het is ontroerend te zien, hoe de moderne mensch, losgeraakt van het profetische Woord, dat zeer vast is, en verlangend naar verzadigende wijsheid, vergeefs een ander houvast zoekt.

Want minder dan ooit vertoont de wijsbegeerte van dezen tijd het beeld van profetische eenheid en kracht.

In zijn inaugurale rede („De Norm der Waarheid") karakteriseerde professor Haitjema onzen tijd, ten opzichte van de wijsbegeerte, terecht als den tijd van „het verscheurde bewustzijn".

De menschheid is op zoek naar de norm der waarheid, maar zij heeft vooraf de filosofie in een stadium gebracht, waarin haar kans op slagen zoo goed als onmogelijk gemaakt wordt.

Inzooverre van „schuld" gesproken kan worden, is Kant de hoofdschuldige aan het feit, dat het moderne bewustzijn verscheurd is.

De onaantastbare verdienste van Kant is, dat hij de kritiek op het denkapparaat van den mensch aangedurfd, en ook daadwerkelijk aangetoond heeft, dat de menschelijke geest zijn eigen bijdrage levert tot opbouw van de waarheid.

Maar Kant heeft niet kunnen verhinderen, dat het vertrouwen in het vinden van de waarheid duurzaam is geschokt.

Sinds Kant is de geschiedenis der wijsbegeerte, naar het schijnt voor goed, uit het naïve tijdperk in de kritische periode overgegaan, en de kritiek is machtiger gebleken tot verscheuring dan tot opvoeding.

Het schitterende en klassieke voorbeeld van gezonde „naïviteit" in het denken was Augustinus.

In zijn „Wijsbegeerte der Openbaring" (o.a. bl. 53), geeft professor Bavinck een prachtig exposé van de, voor de ware filosofie noodzakelijke, naïviteit, gelijk Augustinus die beleefde tegenover het wanhopig scepticisme, waarmee de Grieksche filosofie geëindigd was: „Bij het licht der openbaring daalde Augustinus in zijn eigen zieleleven af, hij vergat de natuur en begeerte niets anders dan God en zichzelven te kennen. En hij vond daar, ja ook het denken, maar dat denken niet alleen; achter dat denken drong hij door tot het wezen der ziel, zelf ging immers bij hem aan het denken het leven, aan het weten het gelooven, aan de reflexie (weerspiegelend denken) het zelfbesef, aan het kennen de ervaring, vooraf. Achter het denken tot het wezen der ziel teruggaande, vond hij daar niet een simpele eenheid, maar een wonderlijke totaliteit; hij vond er de ideeën en normen, de wetten van het ware en goede, het antwoord op de vragen naar de zekerheid der kennis, naar de oorzaak aller dingen, en naar het hoogste goed".

Om deze reden noemt Dr Bavinck Augustinus den wijsgeer der zelfbezinning en in deze tyeering hebben we de uiterste tegenstelling met „het verscheurde bewustzijn" van onze eeuw.

Wat Kant deed was op zichzelf een prestatie, op wijsgeerig gebied zonder weerga. Hij ontstak de lamp der wijsbegeerte in de binnenkameren van het bewustzijn. Maar de onderscheiding, die hij maakte tusschen dat bewustzijn en de buitenwereld, liep uit op een scheiding, een klove. Kant zelf wist deze klove nog te overspannen door het indrukwekkend bouwsel der praktische rede, maar de filosofie na Kant bleef geïsoleerd op het eiland der subjectiviteit worstelen om hereeniging.

„Na Kant", verklaart Haitjema (wel wat te absoluut), „is de eenheid in het waarheidsbegrip onherroepelijk verbroken".

Professor Bavinck komt nagenoeg tot dezelfde conclusie („Wijsbegeerte der Openbaring").

„Wanneer het idealisme de voorstelling in haar oorsprong en wezen van tevoren van de objectieve werkelijkheid losmaakt, bestaat er later geen mogelijkheid meer, om die innerlijke betrekking te herstellen. De geest heeft eerst zichzelf in den kring der voorstellingen opgesloten, en kan zich later niet meer uit deze zelfgebouwde gevangenis bevrijden. Waar hij om zich heen ziet, aanschouwt hij niets dan voorstellingen, producten van zijn eigen bewustzijn." En voorts:

„Uit het denken is er geen conclusie tot het zijn, uit de voorstellingen is er geen brug te slaan naar de werkelijkheid. Evenmin als men den Satan door Satan kan uitwerpen, kan men met voorstellingen aan voorstellingen ontkomen. De idealistische philosophie is aan de berin gelijk, die zichzelve alleen voedt door aan eigen borsten te zuigen, en daarmede zichzelve verteert."

Treffend beschouwt Dr Bavinck deze onmacht van de moderne wijsbegeerte als het gevolg, niet alleen van een verstandelijke, maar vooral van een zedelijke fout.

„Ondermijning van het geloof aan de buitenwereld", zoo merkt hij op, „is altijd tegelijk ondermijning van het zelfvertrouwen en de wilskracht, van het geloof des geestes aan zichzelf, en dus verder ook van de superioriteit des geestes boven de natuur, van godsdienst en zedelijkheid."

Over de poging van Kant om door middel van de praktische rede de scheur in het bewustzijn te herstellen, oordeelt onze christen-wijsgeer somber: „Tevergeefs tracht Kant door den wil te herstellen, wat hij door zijn denken bederf. Want de wil mist de bevoegdheid en het vermogen, om grondslag van geloof en kennis, van godsdienst en zedelijkheid, te zijn. De praktische rede kan den last niet dragen, dien de theoretische rede van zich heeft afgewenteld, en de theoretische rede is niet tot bewijzen in staat van wat de onderstelling is van alle bewijs".

B. W.

## LITERATUUR EN KUNST.

### Literaire schoonheid.

(Augusta de Wit, Orpheus in de dessa.)

Het boek, dat ditmaal onze aandacht vraagt is niet nieuw. 't Is zelfs al meer dan 20 jaar oud.

Maar het behoort tot die planten in den literairen hof, die telkens weer door nieuwen opbloei verrassen en altijd nieuwe bewondering wekken door schoonheid van vorm en kleur.

In de 20 jaar, die sinds de eerste verschijning verliepen, werden vijf drukken uitverkocht. En de zesde editie, die direct noodig was, zal nog de laatste niet zijn, omdat de vraag naar dit fijne boekje ongetwijfeld blijven zal. Immers, het vereenigt in zich al de beste eigenschappen van literaire kunst en blijft van een wondere bekoring, hoe vaak men het ook leest.

't Is het eenvoudige verhaal van een kleinen indischen fluitspeler, dien de Schrijfster, Augusta de Wit, naar den betooverenden zanger der Grieksche heldensage Orpheus noemt, „Orpheus in de dessa".

Eenvoudig is het verhaal, zonder eenige pretentie geschreven. Maar in z'n eenvoud klimt het op tot de verheven hoogte der echte kunst, is 't als het parelen van den simpelen dauwdrop in gouden zonnegloed!

Niet omdat „Orpheus in de dessa" onbekend is, behandelen we het thans, maar om te doen zien, dat het een van de juweelen onzer letterkunde is, literaire schoonheid, die ook ozerzijds waardeering verdient en erkenning.

Er ligt iets geheel bijzonders in dit boekje, in vorm en inhoud beide, zekere sfeer. Als fijn battikwerk is het, warm en rijk van volle kleuren. De stijl heeft een zijigen glans, de tropische stemming beheerscht gansch den inhoud. En de figuren zijn er in geweven als de patroon-teekening in een slendang, met al die natuurlijke gracie, die kenmerk is van het echte.

Ge gevoelt het aanstonds, hier staat ge midden in de werkelijkheid; zoo kan alleen geschreven worden door iemand, die dit alles heeft gezien niet alleen, maar er in heeft geleefd, aan wie dat wonderland met z'n majestueuze natuur, z'n maanheldere nachten vol geheimzinnig geluid, z'n vlammenden zonnebrand bij dag, eigen is, die de menschen en dieren en planten kent van nabij. En de liefde voor dat alles, die over de bladzijden van dit boekje trilt als de warmtezindering boven den korenakker, bewijst, dat de Schrijfster met haar gansche ziel gebonden is aan de schoonheid, waarvan ze vertelt, omdat het de schoonheid is van háár land en háár volk....

Augusta de Wit is in Indië geboren, ze heeft er, na haar studiejaren in Europa, gewoond, en heeft er veel gereisd, veel ook over geschreven — ze spreekt dus uit de emotie van haar ziel als ze vertelt van Indië en z'n menschen. En, waar ze even rijk is in zeggenskracht als in visie, krijgt haar werk die zeldzame bekoring, die een boekje als „Orpheus in de dessa" voor ons maakt als tot een kostbaar indisch weefsel. „Zij is de volmaakte styliste" zegt Kloos, „bij wie haar hoogste kunst zoo eenvoudig zich voordoet, dat zij ons toeschijnt natuur te zijn."

Al eerder wees ik er op, dat betrekkelijk weinig actie zit in het verhaal zelf, dat hier wordt gedaan, maar dat de fijnheid schuilt in de kunstvolle conceptie, die de losse draden tot een harmonieuze eenheid heeft samengevoegd.

Slechts twee personen treden op den voorgrond,

## KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XCII.

Wie met zijne schriften bekend is, zal de keuze, die gedaan werd, zeer zeker wel billijken. Immers vindt men hier:

1o. Zijne eigenhandige levensbeschrijving, met de voorrede van Paulus Merula en een naschrift van Franciscus Gomarus. Junius had die opgeschreven, enkel ten behoeve zijner kinderen en vertrouwde vrienden. Zoo kreeg ook Merula ze eens van hem te leen, en deze heeft haar toen, buiten weten van den schrijver, (wiens weigering alle uitgave zou belet hebben, en wiens toestemming licht aan ijdelheid zou worden toegeschreven), spoedig in het licht gegeven, om dat allerbelangrijkste geschrift toch niet voor het nageslacht te doen verloren gaan. En Merula had gelijk, althans hierin, dat hij aan die autobiografie zoo hooge waarde hechtte. In dat allereenvoudigste verhaal liggen schatten van leering, van waarschuwing, van opwekking en van bemoediging. Niemand, die het leest, zal zich over den tijd, dien hij daaraan besteed heeft, beklagen; en bepaaldelijk theologen, zoowel studenten als predikanten, moesten het eigenlijk allen gelezen hebben. Wel maakt het vaak een beschamenden indruk; maar we hebben ons ook te schamen tegenover een man als Junius, die, nadat hij uit de strikken van wijsgeerig ongeloof verlost was, een toonbeeld geworden is van geloofsmoed en van vurigen ijver; en dat niet slechts in zijn rijperen leeftijd, maar ook reeds als jeugdig student, toen hij, lijnrecht in strijd met alle nuttigheidstheoriën, die ook aan hem werden voorgesteld, en met alle berekeningen van gemakzucht en van zelfzucht, tóch den weg heeft gekozen waarheen zijn geloovig harte hem dreef. Wie zou niet wenschen van God, dat er vele theologische studenten waren als Junius, uitgenomen de bittere armoede en het gebrek dat hij aan de Academie geleden heeft! En al worden ze dan ook niet allen zoo geleerd als Junius geworden is, het is waarlijk niet alleen door zijne geleerdheid, dat hij onze kerken tot een onberekenbaren zegen is geweest.

2o. Is hier opgenomen Junius' verhandeling over de Theologie, zeer geschikt om studenten, en ook predikanten, bij hare beoefening een vasten grondslag te geven. Waarop dan volgt:

3o. Junius' Dogmatiek in stellingen; welk geschrift omtrent de helft van de gansche uitgave inneemt. Alle hoofdstukken der geloofsleer worden hier behandeld: grondig en in alle bijzonderheden, maar toch zoo beknopt mogelijk, en vooral in helderen vorm.

4o. Eene verhandeling over de Mozaïsche wetgeving; bepaaldelijk ter aanwijzing wat daarin ook nu nog voor Gods volk al of niet alleen voor godgeleerden van belang is, maar ook bepaaldelijk voor geloovige rechtsgeleerden en staatslieden. En niet slechts die allen, maar voorts ieder in het algemeen, raakt het laatste schrift, dat hier voorkomt, n.l.

5o. Junius' Vredeschrift, naar aanleiding van Psalm 122 en 133; welke psalmen hier, vers voor vers, worden verklaard en toegepast.

De uitgave van dat alles wordt ingeleid door eene voorrede van de hand van Prof. Kuyper, aan wien de bezorging van dit eerste deel der Bibliotheca Reformata was opgedragen.

En ook die voorrede is in allerlei opzicht hoogst belangrijk. Er wordt in gehandeld over de opkomst der historische school in deze eeuw, over de verschillende beginselen, waarvan hare voorstanders uitgaan, over het standpunt, dat de gereformeerden daarbij innemen, over de behoefte die zij hebben aan herdruk hunner klassieke schrijvers, over de uitgave der Bibliotheca Reformata, over de keuze der geschriften, die in dit eerste deel voorkomen, over het leven en de geschriften van Franciscus Junius, enz. enz. Het is ondoenlijk, een kort overzicht te geven van hetgeen in die 16 bladzijden reeds zooveel mogelijk is saamgeperst. Maar hoeveel studie daaraan besteed is, springt b.v. aanstonds in het oog, als men let op de lijst van Junius' werken (het zijn er niet minder dan 88), die hier voor het eerst compleet gegeven wordt, en op de daaraan toegevoegde critische en bibliografische opmerkingen en aanteekeningen.

Natuurlijk kan dit gansche boekwerk alleen van dienst zijn aan hen, die in de taal der geleerden onderwezen zijn. Maar door hen kan de vrucht dan toch ook weer aan de gemeente ten goede komen; en zoo heeft de uitgave dan ook voor deze haar belang.

Moge het nu blijken, dat er in ons vaderland en daarbuiten veel lust is tot dergelijke theologische studie; ook opdat daardoor de voortzetting van het aangevangen werk aan de uitgevers worde mogelijk gemaakt. Stoffelijke winste valt er bij zulke uitgaven, nu de prijs in verhouding tot de onkosten zoo bijzonder laag gesteld is, natuurlijk niet te verwachten. Indien nu maar het verlies niet te groot is, zal men overvloedig tevreden zijn met de zeker niet uitblijvende geestelijke winst.

F. L. RUTGERS.

Deze nieuwe, flinke, keurige uitgave van Junius' talrijke geschriften door Dr Kuyper bezorgd, werd in de theologische wereld met blijdschap begroet. Zie verder over Junius: Geesink, Calvinisten in Holland, en de biografie van Fr W. Cuno.